

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ САМОПІЗНАННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Л.О. Подкоритова. Проблеми та перспективи психологічних досліджень самопізнання фахівців соціономічної сфери. У статті представлено узагальнені результати теоретичного аналізу феномену самопізнання фахівців соціономічної сфери. Зокрема розглянуто наступні напрямки сучасних наукових досліджень: праці з самопрозвитку особистості, психотерапії, психології здоров'я, психології творчості, трансперсональної психології, акмеології, вікової і педагогічної психології тощо. Описано окремі проблеми і суперечності, виявлені у дослідженнях самопізнання фахівців соціономічної сфери. Окреслено можливі перспективи подальших психологічних досліджень самопізнання: визначення рівнів самопізнання; зв'язок самопізнання з духовною складовою особистості і творчістю; узагальнення досвіду використання психотехнік, спрямованих на самопізнання тощо. Представлено загальні ідеї нашого дослідження самопізнання фахівців соціономічної сфери.

Ключові слова: самопізнання, фахівець, соціономічна сфера, особистість, духовність, творчість.

Л.О. Подкоритова. Проблемы и перспективы психологического исследования самопознания специалистов социономической сферы. В статье представлены обобщённые результаты теоретического анализа феномена самопознания специалистов социономической сферы. В частности рассмотрены следующие направления современных научных исследований: труды про саморазвитие личности, психотерапию, психологию здоровья, психологию творчества, трансперсональную психологию, акмеологию, возрастную и педагогическую психологию и т.д. Выявлены некоторые проблемы и противоречия, обнаруженные в этих исследованиях. Представлены возможные перспективы дальнейших психологических исследований самопознания: определение уровней самопознания; связь самопознания с духовной составляющей личности и творчеством; обобщение опыта использования психотехник, направленных на самопознание и т.д. Также поданы общие идеи нашего исследования самопознания специалистов социономической сферы.

Ключевые слова: самопознание, специалист, социономическая сфера, личность, духовность, творчество.

Постановка проблеми. Самопізнання є однією з найдавніших і найважливіших пізнавальних діяльностей людини. Через самопізнання людина стимулює себе до саморозвитку і самовдосконалення, шукає сенс свого буття і місце в світі. Самопізнання визначається як основа життєтворчості особистості, чинник особистісної зрілості, особлива форма самоставлення і самотворення.

Вивчення самопізнання є одним з найбільш розроблених напрямків практичних і наукових досліджень. Попри те, феноменологія самопізнання залишається актуальною і невичерпною.

Дослідження І. Бега, М. Боришевського, Л. Бурлачука, О. Киричука, Г. Костюка, І. Кона, С. Максименка, М. Савчина, В. Сафіна та інших дають можливість стверджувати необхідність розуміння і виявлення закономірностей феномену "самопізнання" у психологічній науці [2; 3; 8; 10].

Аналіз досліджень з проблеми. Самопізнання є часто вживаним терміном сучасної психологічної літератури. На основі огляду відповідної літератури можна виокремити декілька напрямків досліджень, у яких активно використовується термін "самопізнання" або які присвячені цьому феномену безпосередньо.

Одним з найбільш розроблених напрямків досліджень, присвячених самопізнанню, становлять праці, спрямовані на вивчення саморозвитку і самовдосконалення. Це праці з психології саморегуляції, саморозвитку, психогігієни таких дослідників як: О. Агеєнкова Д. Аксенов, Я. Воробейчик, Є. Гаврилін, В. Гаврилькевич, О. Завязкін, О. Ковалевська, О. Коржова, Л. Куліков, В. Леві, Г. Ліхтенберг Є. Політкар, І. Мирошник, О. Савіна, О. Смирнова, В. Панкратов, А. Хайкин, О. Шигоріна та ін. Переважна більшість зазначених праць має прикладний характер.

Опосередковано і прямо досліджуються шляхи і способи самопізнання у контексті праць з психотерапії: Б. Архіпов, Е. Баєнська, Е. Бірюкова, А. Будза, В. Волков, Л. Грачева С. Єрмаков А. Ісупова, І. Карицький, В. Козлов, В. Корнєєва, О. Копитін, П. Крістоф, Д. Кузьмін, В. Лебединський, Д. Леонард, Е. Луценко, А. Маканова, А. Мартинов, З. Нденсі, О. Никольська, Е. Прописнова, С. Пуришева, М. Раваєва, Д. Русланов, А. Семенович, Н. Синягіна, А. Слученков, А. Тинишбаєва, В. Черкашин, Г. Чиркіна, Е. Чуян, М. і Ю. Шевченко, Е. Шипілова, та ін.

Є низка досліджень, присвячених самопізнанню у взаємозв'язку із творчістю, мистецтвом та арт-терапією (Л. Інжієвська, Л. Лебедева, О. Вознесенська, Е. Печерська, О. Скар, О. Старовойтенко).

Самопізнання також пов'язується із психічним здоров'ям особистості. Виховання самопізнання, сприяння його розвитку розглядають як засіб здорового способу життя та умова психічного здоров'я в цілому (Н. Адамчук, О. Жабокрицька, Л. Терлецька).

Цікавими є праці з трансперсональної психології, де самопізнання і саморозвиток пов'язуються зі зміненими станами свідомості. Це, зокрема, праці таких авторів як Е. Агеєнкова, А. Анікін, А. Билицький, Т. Гінзбург, В. Єрмаков, Д. Кандиба, С. Кардаш Г. Карельський, В. Козлов, А. Ксендзюк, А. Лі, К. Майкова, Є. Торчинов, Ф. Уразаєва, В. Хачатурян, С. Хоружий, Н. Шерстеніков та ін.

Чимало досліджень, переважно прикладного характеру, присвячених розвитку самопізнання, проведено у контексті педагогічної та вікової психології (І. Бех, Г. Гандзілевська, О. Гололобова, М. Гончаренко, О. Іванова, О. Крошка, Т. Олешко, І. Случ, Т. Черкашина, З. Юрченко, І. Якімова та ін.). Розкривається значущість здатності до самопізнання та її розвитку в учнів та студентів, але, нажаль, мало досліджень, присвячених особливостям самопізнання у дітей дошкільного та раннього віку. Багато праць присвячені дослідженню особливостей самопізнання так званих "проблемних" дітей, зокрема хворих на дитячий церебральний параліч (М. Савіна).

Досить часто термін "самопізнання" використовується у контексті досліджень, присвячених проблемам особистісно-професійного розвитку, професійного становлення й самовдосконалення фахівців різних сфер, зокрема педагогів, соціальних педагогів, психологів та інших фахівців соціономічної сфери (Н. Данильченко, Л. Інжиєвська, Л. Коробка, В. Приходько, Е. Сивохоп, С. Табінська та ін.). Дослідники зауважують, що фахівець, який працює з людьми, має добре знати себе, сильні і слабкі сторони своєї особистості, свої істинні бажання, інтереси, мотиви тощо. Зокрема, досліджується професійне самопізнання майбутніх учителів у процесі їх фахової підготовки (О. Мешко, І. Шевченко та ін.). Проводяться акмеологічні дослідження, присвячені саморозвитку і самовдосконаленню працюючого педагога, у контексті яких розглядається його самопізнання (В. Гладкова, А. Деркач, Є. Єрмак, В. Зазикін, Н. Кузьміна та ін.).

Мета статті – представити окремі результати теоретичного аналізу феномену самопізнання фахівців соціономічної сфери.

Завдання статті:

1. Визначити окремі проблеми і суперечності психологічних досліджень, присвячених самопізнанню фахівців соціономічної сфери.
2. Визначити можливі перспективи досліджень феномену самопізнання фахівців соціономічної сфери.
3. Представити загальні вихідні ідеї нашого дослідження самопізнання фахівців соціономічної сфери.

Методи дослідження: аналіз стану проблеми та результатів її досліджень, узагальнення і систематизація наукових даних.

Виклад основного матеріалу. Як показав аналіз літератури, праці, присвячені самопізнанню особистості, можна умовно поділити на дві великі групи: 1) практично-прикладна література, що містить рекомендації та вправи, спрямовані на надання відомостей про конкретні методи і прийоми самопізнання; 2) науково-дослідні праці, які представляють результати дослідження самопізнання у різних психологічних контекстах і значеннях.

Аналіз наукових джерел за темою дослідження дав нам можливість відзначити, що в українській науковій літературі досить багато праць, при-

свячених самопізнанню особистості і в теоретичному, і в практично-прикладному аспектах. Переважна більшість таких праці створена у руслі педагогіки, педагогічної та вікової психології, психології професійної діяльності, акмеології, практичної психології, а також популярної психології. Бракує, однак, праць із загальної психології, присвячених узагальненню та систематизації багатой теорії та практики самопізнання особистості.

Зокрема, становлять інтерес дослідження, які знаходяться на перетині загальної психології та психології праці і спрямовані на дослідження психологічних основ і особливостей самопізнання у фахівців різної сфери. Як зазначалось вище, найбільша кількість таких досліджень здійснені на вибірках фахівців соціономічної сфери: психологів, педагогів, соціальних працівників. Основним інструментом праці таких фахівців є їх власна особистість. Хороше знання і розуміння цього "інструменту" великою мірою визначає успішність професійної діяльності, а також убезпечує від швидкого професійного вигорання. Варто відзначити, що сам термін "самопізнання" є одним з центральних у зазначених дослідженнях, але наукових праць, присвячених дослідженню безпосередньо феномену самопізнання у фахівців соціономічної сфери, у психології небагато. Переважно це праці, здійсненні у рамках вікової і педагогічної психології та акмеології [5]. На противагу цьому, в педагогіці є чимало публікацій на тему самопізнання вчителя. Наявні публікації про самопізнання і в представників інших спеціальностей, наприклад, у майбутніх соціальних працівників (К. М. Захарчук), військових курсантів (Е. М. Сивохоп), майбутніх інженерів (Л. А. Молотай) та ін. Зазначимо, що і в психології, і в педагогіці переважна більшість досліджень присвячено феномену самопізнання у майбутніх фахівців, тобто студентів. Праць, у яких досліджуються особливості самопізнання у фахівців, які здійснюють свої професійні функції, небагато.

Таким чином, можна виокремити наступні проблеми у сучасному дослідженні самопізнання фахівців соціономічної сфери:

1) дослідження самопізнання фахівця соціономічної сфери вирізняються переважно педагогічною і психолого-педагогічною спрямованістю, праць з загальної психології та психології праці бракує;

2) більшість досліджень присвячено проблематиці самопізнання майбутнього фахівця при його підготовці у ВНЗ, а праць про особливості самопізнання фахівця, який уже виконує свої професійні обов'язки, небагато;

3) є чимало досліджень, спрямованих на дослідження самопізнання окремих соціономічних професій, однак, бракує праць про особливості самопізнання фахівців соціономічної сфери в цілому.

Аналіз досліджень проблеми самопізнання фахівців у психології дав також можливість виявити низку протиріч, а саме:

1) між достатньо високим рівнем розробленості спеціалізованої практики самопізнання та недостатнім рівнем розробленості узагальнювальних концептуальних теоретичних засад їх використання у практичній психології в цілому;

2) між необхідністю спеціальних узагальнених знань про методологію самопізнання та браком належного узагальнення і класифікації методів і прийомів самопізнання;

3) перевагою психолого-педагогічних досліджень самопізнання фахівців соціономічної сфери над відповідними працями із загальної психології і психології праці;

4) перевагою досліджень самопізнання майбутніх фахівців над дослідженнями, присвяченими самопізнання працюючого фахівця соціономічної сфери;

5) між значним розвитком неформального застосування різних методів самопізнання та недостатнім їх дослідженням і відповідним контролем з боку професійних психологічних спільнот.

Відповідно, перспективним убачається здійснення наукових досліджень, спрямованих на подальше психологічне дослідження самопізнання, аналіз і систематизацію відповідних теоретичних концепцій, розв'язання зазначених суперечностей, розробка ефективної методології самопізнання, зокрема у контексті загальної психології. Зокрема, припускаються перспективними такі напрямки досліджень самопізнання особистості у психології:

1. Визначення, на яких рівнях особистості здійснюється самопізнання. На сьогоднішній день у психології немає загальноприйнятого визначення поняття "особистість" і підходу до опису її структури. Огляд багатьох вітчизняних і зарубіжних теорій засвідчує величезне різноманіття поглядів вчених на проблему структури особистості: від практичної відмови розглядати це питання (К. Роджерс, А. Маслоу, представники теорії діяльності), до ґрунтовних розробок (Б. Ананьев, Е. Берн, В. Ганзен, В. Мясіщев, К. Платонов, Р. Кеттелл, О. Ковальов, Г. Олпорт, С. Рубінштейн, З. Фрейд, К. Г. Юнг та ін.). З одного боку, кожен з існуючих підходів є своєрідним, індивідуальним, авторським; з іншого, – можна відзначити деякі спільні риси між різними варіантами структури особистості. У найбільш узагальненому вигляді у структурі особистості визначаються такі основні рівні: біологічний, або фізіологічний, фізичний, психофізіологічний, психофізичний, тілесний тощо; психічний, або психологічний, соціально-психологічний, душевний тощо; і духовний, або психо-духовний, моральний тощо. Кожен з цих рівнів має свої власні складові і підрівні, які по-різному визначаються різними дослідниками [9].

У нашому дослідженні ми, спираючись на позиції О. Завгородньої [6], виходимо з того, що самопізнання особистості відбувається на трьох рівнях: психо-фізичному, психо-соціальному і психо-духовному.

2. Дослідження самопізнання у зв'язку з духовною складовою особистості. Відзначимо, що вивчення духовної складової особистості у психології розпочалося порівняно недавно, зокрема в Україні, – завдяки дослідженням І. Беха [2], М. Боришевського [3], С. Максименка [8], М. Савчина [10] та ін. Духовність особистості тісно пов'язана із її самопізнанням. У Давньоіндійській філософії шлях до Бога лежав через самопізнання. Самопізнання у Східній філософії – це пізнання власної божественної суті, Бога у собі. Таким чином, відповідно до найдавніших філософських концепцій, самопізнання нерозривно пов'язане із практикою духовного самовдосконалення.

3. Вивчення різних психологічних технік самопізнання особистості. Від давніх часів, у якості одного із шляхів пізнання свого істинного "Я", своєї "духовної монади" застосовувались різні психотехніки, зокрема засновані на свідомому і цілеспрямованому керуванні диханням. Будучи фізіологічною функцією, дихання прямо пов'язане з "Я" людини, способом обміну і встановлення рівноваги між індивідумом і середовищем. Відповідно, деякі психотехніки можна розглядати як один із засобів, що сприяють самопізнанню особистості.

4. Аналіз творчої діяльності як шляху самопізнання особистості. Важливим шляхом самопізнання, що також пов'язаний із духовним становленням особистості, можна розглядати творчу діяльність, яка водночас є і поштовхом до самопізнання і способом самопізнання, що показано у низці наукових праць (О. Вальчук, О. Моляко, З. Юрченко та ін.). Самопізнання може виступати і як предмет філософської, художньої, літературної та іншої творчості [12]. Такими зразками є видатні праці М. Бердяєва "Самопізнання" [1], В. Ф. Гете "Поезія і правда мого життя", Ж. Ж. Руссо "Сповідь", Л. Толстого "Сповідь" та інші.

Особливим різновидом творчості, визначається професійна творчість – творчість в обраній людиною професії, що є шляхом одночасного самопізнання і самодійснення. Професійній творчості педагога присвячено багато праць з акмеології (В. Гладкова, А. Деркач, Ю. Єрмак, В. Зазикін, Н. Кузьміна та ін.) та педагогіки, однак значно менш праць, присвячених професійній творчості психолога, соціального працівника, соціального педагога, медичного працівника. Певний виняток тут становлять праці з арт-терапії, яка розглядається не лише як професійний інструмент допомоги і самопомоги, але і як унікальний спосіб самопізнання (І. Вачков, О. Копитін, Т. Калошина, Л. Лебедева та ін.) [4; 5; 7].

5. Визначення зв'язку самопізнання особистості з такими феноменами як ідентичність, автентичність, Я-концепція, самооцінка, самоактуалізація, самодійснення, саморозвиток, рефлексія, професійне самовизначення та ін.

6. Визначення гендерних відмінностей у самопізнанні особистості, зокрема фахівців соціономічної сфери. Припускається, що чоловіче і жіно-

че самопізнання має суттєві відмінності, а сам шлях жіночого самопізнання є складнішим, ніж чоловічий, що пов'язано із фактом більш глибокого культурного опрацювання чоловічого світу, порівняно з жіночим.

Відповідно до вище викладених проблем і перспектив дослідження самопізнання особистості, ми висуваємо деякі вихідні ідеї нашого дослідження, присвяченого самопізнанню фахівців соціономічного профілю:

1. Самопізнання розуміється нами як свідома пізнавальна діяльність особистості, спрямована на визначення сутності свого ества, його причинності, якісності і сенсовності.

2. У процесі самопізнання людина намагається знайти відповіді на запитання: "Хто я?" (сутність ества); "Звідки я?" (причинність, або детермінованість власного буття і власного ества); "Який або яка я?" (якісність, варіативність, структурність власного ества і життя); і "Навіщо я?" (сене життя).

3. Основними характеристиками самопізнання, як припускається, можна визначити: перманентність; усвідомленість і цілеспрямованість; творчість (вихід на новий рівень самоусвідомлення та вихід за межі свого попереднього Я, творення себе); варіативність форм; багаторівневість; інтрапсихічність, або внутрішня активність (самопізнання завжди здійснюється у внутрішньому плані, хоча і за допомогою різних зовнішніх засобів, наприклад зворотній зв'язок від інших людей).

4. Припускається, що самопізнання здійснюється людиною не лише у психологічному "просторі" (психо-фізичному, психо-соціальному, психо-духовному), а й у психологічному часі: через ретроспекцію (пізнання себе в минулому), презентоспекцію (пізнання себе у теперішньому) та антиципацію (самопізнання себе у майбутньому). Таким чином, можна запропонувати ще одну характеристику самопізнання особистості – спрямованість на минуле, теперішнє і майбутнє.

5. Самопізнання є водночас і базою для саморозвитку та самовдосконалення особистості, і їх результатом.

Таким чином, самопізнання є специфічно людською пізнавальною діяльністю, яка здійснюється протягом усього життя людини.

Висновки:

1. Самопізнання є широко досліджуваним у науці феноменом, при цьому досить багато проблем залишаються маловивченими.

2. Ефективне самопізнання необхідне для фахівців соціономічної сфери, основним робочим інструментом яких є їх власна особистість.

3. На основі аналізу наукових праць, присвячених самопізнанню фахівців соціономічної сфери, були виявлені наступні проблеми і протиріччя у розглянутих нами дослідженнях: а) брак узагальнювальних праць з загальної психології та психології праці порівняно з працями з вікової, педагогічної психології та педагогіки; б) значна перевага відомостей про

особливості самопізнання студентів-майбутніх фахівців над відомостями про особливості самопізнання фахівців, які виконують свої професійні обов'язки; в) брак узагальнювальних праць про особливості самопізнання фахівців соціономічної сфери в цілому, порівняно з наявністю праць про самопізнання представників окремих соціономічних професій; г) брак узагальнювальних концептуальних теоретичних і методологічних засад використання різних технік самопізнання особистості.

4. Убачаються такі перспективи дослідження самопізнання фахівців соціономічної сфери: а) визначення рівнів самопізнання особистості; б) дослідження самопізнання у зв'язку з духовною складовою особистості; в) вивчення та узагальнення різних психологічних технік самопізнання особистості; г) аналіз творчої діяльності, зокрема професійної творчості як шляху самопізнання фахівця соціономічного профілю; д) визначення зв'язку самопізнання з іншими психологічними феноменами (ідентичність, автентичність, Я-концепція, самооцінка, самоактуалізація, самоздійснення, саморозвиток, рефлексія, професійне самовизначення та ін.); е) визначення гендерних відмінностей у самопізнанні фахівців соціономічної сфери.

5. Припускається, що самопізнання є свідомою пізнавальною діяльністю особистості, спрямованою на визначення сутності, причинності, якості і сенсовності ества людини. Здійснюється протягом усього життя людини на психо-фізичному, психо-соціальному та психо-духовному рівнях особистості та має низку особливостей: постійність, свідомість, цілеспрямованість, творчість, багаторівневність, інтрапсихічність, спрямована на минуле, теперішнє і майбутнє особистості. Самопізнання є одночасно і поштовхом для саморозвитку особистості, і його результатом.

Список використаних джерел

1. Бердяєв Н. А. Самопознание: Сочинения / Н. А. Бердяев. – М. : Изд-во, Эксмо; Харьков : Изд-во "Фолио", 2006. – 640 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навчальний посібник / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 254 с.
3. Боришевський М. Й. Дорога до себе. Від основ суб'єктності до вершин духовності / М. Й. Боришевський. – К. : Академія, 2010. – 416 с.
4. Вачков І. В. Арт-терапія. Развитие самопознания через психологическую сказку / И. В. Вачков. – М. : Ось-89, 2007. – 144 с.
5. Деркач А. А. Акмеология : учебник / А. А. Деркач / под общ. ред. А. А. Деркача. – М. : РАГС, 2002. – 630 с.
6. Завгородня О. В. Проблема особистості з позицій інтегративного підходу / О. В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота : науково-практичний освітньо-методичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 1-7.

7. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в системе педагогического образования [Электронный ресурс] / Л. Д. Лебедева // Арт-терапевтический балтийский центр "Айдос". – Режим доступа : <http://gal-ltd.ru/edu1.htm>
8. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : наук. монографія / С. Д. Максименко. – К. : Вид-во ТОВ "КММ, 2006. – 256 с.
9. Реан А. А. Психология личности / А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2013. – 288 с.
10. Савчин М. В. Духовна парадигма психології : монографія / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2013. – 252 с.
11. Юрченко З. В. Діалогічні витoki самопізнання особистості дитини в умовах літературно-творчого процесу / З. В. Юрченко // Мова і культура. (Науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 10. – Т. II (102). – С. 58-61.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Berdjajev N. A. Samopoznanie: Sochinenija / N. A. Berdjajev. – М. : Izd-vo, Jeksmo; Har'kov : Izd-vo "Folio", 2006. – 640 s.
2. Beh I. D. Osobystist' u prostori duhovnogo rozvytku : navchal'nyj posibnyk / I. D. Beh. – К. : Akademvydav, 2012. – 254 s.
3. Boryshevs'kyj M. J. Doroga do sebe. Vid osnov sub'jektivnosti do veršyn duhovnosti / M. J. Boryshevs'kyj. – К. : Akademija, 2010. – 416 s.
4. Vachkov I. V. Art-terapija. Razvitie samopoznanija cherez psihologičeskiju skazku / I. V. Vachkov. – М. : Os'-89, 2007. – 144 s.
5. Derkach A. A. Akmeologija : uchebnik / A. A. Derkach / pod obshh. red. A. A. Derkacha. – М. : RAGS, 2002. – 630 s.
6. Zavgorodnja O. V. Problema osobystosti z pozycij integratyvnoho pidhodu / O. V. Zavgorodnja // Praktychna psihologija ta social'na robota : naukovo-praktychnyj osvith'o-metodychnyj zhurnal. – 2009. – № 5. – S. 1-7.
7. Lebedeva L. D. Art-terapija v sisteme pedagogičeskogo obrazovanija [Jelektronnyj resurs] / L. D. Lebedeva // Art-terapevtičeskij baltijskij centr "Ajdos". – Rezhim dostupa : <http://gal-ltd.ru/edu1.htm>
8. Maksymenko S. D. Geneza zdijsnennja osobystosti : nauk. monografija / S. D. Maksymenko. – К. : Vyd-vo TOV "KMM, 2006. – 256 s.
9. Rean A. A. Psihologija lichnosti / A. A. Rean. – СПб. : Piter, 2013. – 288 s.
10. Savchyn M. V. Duhovna paradygma psihologii' : monografija / M. V. Savchyn. – К. : Akademvydav, 2013. – 252 s.
11. Jurchenko Z. V. Dialogični vytky samopiznannja osobystosti dytyny v umovah literaturno-творчого процесу / Z. V. Jurchenko // Мова і культура. (Науковий журнал). – К. : Vydavnychyj Dim Dmytra Burago, 2008. – Вип. 10. – Т. II (102). – С. 58-61.

L.O. Podkorytova *The problems and perspectives of psychology investigations of the specialists' who work with people self-knowledge. The article represents the results of the theoretical analysis of the specialists' who work with people self-knowledge.*

There is the review of some areas of science researches of the self-knowledge, for example works about self-development, publications by Psychology of the health, Psychotherapy Psychology of Creation, Transpersonal Psychology, Acmeology, the Pedagogical and Developmental Psychology etc.

Such problems of the researches about self-knowledge were described: a lack of information about working professionals' self-knowledge in comparison to information about students' self-knowledge; a great number of the publication by Pedagogic and the Pedagogical and Developmental Psychology and less number of publications by the General Psychology; a lack of summary review about specialists' who work with people self-knowledge; a need of summary review of methodological and theoretical fundamentals of self-knowledge's techniques.

Some feasible perspectives of further researches were described: the detection of self-knowledge levels; the connection of self-knowledge with personality psycho-spiritual part and with creative activity; the summarising of self-knowledge's techniques etc.

The author's ideas of research of specialists' who work with people self-knowledge are given too: the self-knowledge is a deliberate cognitional activity of a personality; it is directed to identification of personality's essence, determination, qualities and purpose of life; the self-knowledge has such characteristics: permanency, deliberateness, intentionality, creativity, multilevel, the connection with person's past, present and future; the levels of the self-knowledge: psycho-physics, psycho-social, psycho-spiritual; the self-knowledge is concurrently a basis and the result of self-development.

Key words: *self-knowledge, specialists who work with people, person, spirituality, creative activity.*

Отримано: 19.02.2015 р.

УДК 159.923.2

М.В. Пророк

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

М.В. Пророк. *Комунікативна компетентність як чинник професійної діяльності психолога.* У статті проаналізовано сучасні наукові уявлення щодо комунікативної компетентності та представлено результати пілотажного дослідження рівня розвитку комунікативної компетентності у майбутніх психологів. Компетентність розглядається як особистісна якість (чи сукупність якостей), що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері. Показано, що поняття компетентності включає: когнітивну; операціонально-технологічну; мотиваційну; етичну; соціальну та поведінкову складові. Означено, що комунікативна компетентність є однією із ключових освітніх компетентностей і включає знання різних способів взаємодії з оточуючими, зокрема, навички роботи у групі, володіння